

SUVREMENI SUSTAV SADRŽAJNE OBRADE - INTEGRIRANI SUSTAV

PREGLED

U ožujku 1999. godine Međunarodna je federacija knjižničarskih društava i ustanova objavila svoju *Izjavu o knjižnicama i intelektualnim slobodama (Statement on Libraries and Intellectual Freedom)* koja se temelji na Općoj deklaraciji o ljudskim pravima Ujedinjenih naroda (4). Sukladno *Izjavi*, sloboda mišljenja i sloboda izražavanja temeljni su preduvjeti slobodi pristupa informacijama. Međunarodna federacija potiče ustanove članice na prihvaćanje, ostvarivanje i unapređivanje ovih načela, jer knjižnice omogućavaju pristup znanju, mišljenju i kulturi vođene stručnim i profesionalnim, a ne drugim gledištima, podupiru intelektualne slobode i knjižničara i korisnika, omogućavajući pristup svojim fondovima svima pod jednakim uvjetima.

U svjetlu toga dokumenta može se promatrati i jedno od najzahtjevnijih područja knjižničarstva - sadržajna obradba knjižnične građe, odnosno izgradnja sustava sadržajne obradbe koji će moći kvalitetno odgovoriti zahtjevu i potrebi za informacijom. Sadržajna obradba knjižnične građe podrazumijeva klasifikacijske i predmetne sustave, indeksiranje i tezauruse, kao, do sada, zasebne segmente knjižničarske prakse. U novije su vrijeme, posebice na teorijskom planu, sve prisutnija razmišljanja o modernom sadržajnom sustavu kao *integriranom sustavu*, podržanom odgovarajućim smjernicama i normama.

«U procesu stvaranja informacije moćnom i multifasetno dostupnom, jedno područje još nije dovoljno uključeno u taj proces, ali je istraženo, promišljeno,... a to je uporaba knjižničnih klasifikacijskih sustava kao alata za predmetno pretraživanje» (5, str. 196).

Klasifikacijski sustavi po svojoj su prirodi sistematski i logički prikaz znanja i, smatra se, bolji od abecednog popisa predmetnica zato što učimo i pamtimo informacije kategorizacijom i asocijativno, a ne po abecedi (5) - korisnici traže predmete okupljanjem sličnih predmeta, pri čemu im može pomoći integrirani sustav nastao kombiniranjem klasifikacije s normativno kontroliranim predmetnim odrednicama kao svojevrsnom indeksu uz klasifikacijski sustav - učinkovita uporaba klasifikacije u online okruženju najviše će ovisiti o postojanju odgovarajućih kazala uz klasifikacijsku shemu (5, str. 201).

Teoretičari su mišljenja da je struktura klasifikacijskih shema teorijske naravi, da zanima samo one koji se bave njenom izradom i da nema ništa zajedničko s praktičnim knjižničarstvom (6, str. 8). Ipak, razumijevanje strukture klasifikacijske sheme podjednako je važno za one koji klasificiraju kao i za one koji pretražuju. Sistematski prikaz predmeta iz klasifikacijskih tablica može pomoći korisniku pri pretraživanju slogova koje ne bi pronašao koristeći uobičajene predmetne odrednice i ključne riječi. Klasifikacijski se sustavi, podržani razvijenom tehnologijom, koriste i kao «marking and parking» pogodnost tj. Za pretraživanje knjiga na policama i za pretraživanje predmetne informacije sadržane u dokumentu.

Kontrolirani rječnici izrađuju se na pojedinome jeziku, a klasifikacijske oznake nisu vezane uz jezik - one su kodirani podatak o sadržaju dokumenta, a klasifikacijski sustavi

umjetni jezici koji zastupaju termine u prirodnom jeziku. Datobaze sve više postaju višejezične, pa klasifikacijske oznake služe kao jezik za povezivanje («switching language») raznih kontroliranih rječnika.

Tezauruse čine skupine termina, a klasifikacijski sustavi nastoje integrirati te skupine u značenjske cjeline (5).

Klasifikacijski opći tezaursi razvijaju se od šireg prema užem nazivu, što znači da se identificiraju primarne fasete, a zatim se nižu uži pojmovi - tezaursi obično ima uži opseg od klasifikacijske sheme i češće se osuvremenjuje. Popisi predmetnih odrednica namijenjeni su predkoordiniranim, a tezaursi poslije-koordiniranim sustavima. Fasetna klasifikacija može koristiti tezaursu - fasetna analiza temelji se na razlaganju predmetnog područja na temeljne kategorije i sintezi koja znači kombiniranje pojmova koji zastupaju te kategorije u svrhu izražavanja složenih predmeta (9, str. 21). Fasetni tezaursi uključuje razvatak fasetne klasifikacije kao sistematskog dijela, praćenog abecednim kazalom i potpunim abecednim tezaursom. Prikaz indeksnih termina samostalno tvori fasetnu klasifikaciju (9, str.22).

Normativna kontrola smatra se podupirućom jezgrom strukture predmetne odrednice i rezultira rječničkim sustavom koji uključuje i predmetne odrednice preuzete iz klasifikacijske sheme i potrebne uputnice - sustav treba omogućiti pretraživanje i po izabranim i po neizabranim nazivima. To je kontrola pristupnih točaka sadržaju dokumenata.

Tijekom *pretraživanja* bibliografskih datobaza, korisnik sam određuje vrstu pretraživanja koje želi i tako određuje i vrstu kataloga (npr. pretraživanje po autoru, predmetu, klasifikacijskoj oznaci i dr.), a rječnički katalog stalna je opcija ako korisnik sam ne odredi vrstu pretraživanja. Za postizanje potpunog sadržajnog pristupa dokumentu, katalogi mogu koristiti termine iz klasifikacijskih sustava/tablica, kazala, te stručne/klasifikacijske oznake. Klasifikacijske tablice s bilješkama mogle bi biti značajan alat za predmetno pretraživanje. Takvo razmišljanje podupiru suvremeni sustavi za strojnočitljivu obradu knjižnične građe, odnosno format UNIMARC koji u polju namijenjenom navođenju klasifikacijskog sustava sadrži podpolja za bilježenje same klasifikacijske oznake, ali i njenog verbalnog iskaza; na polju pretraživanja ova razmišljanja podržava korištenje Boole-ovih operatora koji omogućavaju izražavanje predmetnog konteksta pojedine ključne riječi.

Predmetna *pretraživanja na Internetu* odvijaju se putem datobaza/kataloga detaljnih metapodataka koji opisuju izvore na Internetu po ključnoj riječi i listaju izvore po predmetnim odrednicama (8). Mnoge od tih datobaza koriste klasične klasifikacijske sheme (posebice dva najraširenija klasifikacijska sustava: UDK i DDK) kao jednu od opcija za pretraživanje koje nude korisnicima. Predmetna pretraživanja osmišljena projektom Europske unije DESIRE, omogućavaju uključivanje pojedine knjižnične zajednice u otkrivanju izvora na Internetu, te podjelu rada knjižničara, odnosno njihovo sudjelovanje u izgradnji ne samo svojih lokalnih datobaza, nego i aktivno učešće u izgradnji globalnih baza podataka.

Rastuća uporaba Interneta i WWW-a uzima u obzir i klasifikacijske sustave za omogućavanje strukturiranog hijerarhijskog pristupa izvorima zato jer se klasifikacijske sheme lako listaju; mogu se širiti/sužavati ovisno o pretraživanju; daju kontekst terminima korištenim u pretraživanju; dozvoljavaju višejezični pristup istim izvorima; opsežni klasifikacijski popisi mogu se, u slučaju potrebe, podijeliti u manje dijelove; mogu rabiti i u strojno-čitljivom obliku.

Temeljne značajke klasifikacijskih sustava kao temelja integriranog sustava za sadržajnu obradu dokumenata trebale bi biti (7):

normiranost - podrazumijeva standardiziranost sustava otvorenost - sustav treba imati mogućnost širenja jer je «najgore što se može dogoditi klasifikacijskom sustavu ili tezaursu da bude dovršen» (7, str. 19);

transparentnost - sustav se treba temeljiti na logici koja podržava klasifikacijsku shemu; organiziranost i univerzalnost.

Učiniti informaciju dostupnom na najekonomičniji način temeljem proširene uloge već postojećih, opće prihvaćenih i korisnicima poznatih alata kao što su to opće klasifikacijske sheme, temeljiti na njima izradu normiranog predmetnog sustava kojeg prati kontrolirani rječnik naziva i opći tezaurs, sadašnje je stanje promišljanja područja sadržajne obrade knjižnične građe.

Ostvarenje tih ciljeva dovelo bi do potpunijeg ostvarenja prava na intelektualne slobode omogućavanjem bržeg i s korisničkog stajališta pogodnijeg pristupa informacijama i znanju sadržanom u knjižničnim fondovima.

Izvori:

1. BEGHTOL, C. Knowledge domains: multidisciplinary and bibliographic classification systems// Knowledge organization 25(1998), 1-2,1-12
2. CHAN, L.M. Classification, present and future // Cataloging & classification quarterly 21(1995), 2, 5-17
3. HOLT, Brian. Presentation of UNIMARC on the Web: new fields including the one for electronic resources //http://www.ifla.org/IV/ifla64/
4. IFLA/FAIFE. Statement on libraries and intellectual freedom. http://www.ifla.org/V/press/
5. KOH, G.S. Options in classification available through modern technology // Cataloging & classification quarterly 19(1995), 3-4,195-211
6. ANGRIDGE, D.W. Alternative starting points in classification // Cataloging & classification quarterly 19(1995), 3-4, 7-15
7. MOLHOLT, P. Qualities of classification schemes for the information superhighway // Cataloging & classification quarterly 21(1995), 2,19-22
8. PLACE, E. International collaboration on Internet subject gateways //http://ifla.org/IV/ifla 65/
9. SPITERI, L.F. The use of facet analysis in information retrieval thesauri: an examination of selected guidelines for thesaurus construction // Cataloging and classification quarterly 25(1997), 1, 21-37
10. THOMAS, D. Indexing after the millennium 4 // The Indexer 21(1998), 2, 60-63
11. WEINBERG, B. H. Library classification and information retrieval thesaurus: comparison and contrast // Cataloging & classification quarterly 19(1995), 3-4, 23-44